

Państwowy Zakład Higieny w Warszawie
The National Institute of Hygiene in Warsaw

PIOTR SUPRANOWICZ

Adolescents' assessment of severity of negative life events

Ocena ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych przez młodzież

Badania kliniczne prowadzone początkowo przez psychoanalityków, a później badaczy o orientacji psychosomatycznej zdawały się sugerować, iż negatywne zdarzenia życiowe mogą mieć większy wpływ na powstawanie zaburzeń zdrowia młodzieży [6]. Autorzy ci, a później inni badacze, którzy stosowali zarówno tę skalę, ale także inne narzędzia wykazali, iż negatywne zdarzenia życiowe mogą spowodować wystąpienie zarówno psychicznych jak i somatycznych zaburzeń zdrowia wśród dorosłych [4]. Codrington na bazie skali SRRS opracował skalę przeznaczoną dla młodzieży i również wykazał, że negatywne zdarzenia życiowe mogą wśród młodzieży poprzedzać zmiany w zdrowiu [2, 3]. Opracowano również szereg innych narzędzi (Life Event Scale, Life Event Checklist, Adolescent – Family Inventory of Life Events and Changes, Psychosocial Assessment of Childhood Experiences, Life Events and Difficulties Schedule, Adolescent Perceived Events Scale). Postrzeganie ciężkości zdarzeń życiowych może być jednak uwarunkowane sytuacją społeczno-ekonomiczną i czynnikami kulturowymi [1]. Dlatego też ważne wydaje się być, w jaki sposób zdarzenia życiowe ocenia młodzież polska.

W 2003 roku w Zakładzie Promocji Zdrowia Państwowego Zakładu Higieny podjęto perspektywne badania wpływu negatywnych zdarzeń życiowych na powstawanie zaburzeń zdrowia młodzieży i kształtowanie się zachowań szkodliwych dla zdrowia (nałogi, przemoc). Pierwszym etapem tych badań było zebranie informacji o ocenie przez młodzież ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych.

MATERIAŁ I METODY

Badania ankietowe subiektywnych uwarunkowań zaburzeń zdrowia i zachowań szkodliwych dla zdrowia przeprowadzono w marcu i kwietniu 2003 roku. Dane zebrano od 781 uczniów w wieku 13-14 lat, uczęszczających do klasy pierwszej dziesięciu wybranych losowo publicznych i niepublicznych gimnazjów znajdujących się na terenie Warszawy. Do badań zakwalifikowano 762 prawidłowo wypełnione ankiety (97,5%). Chłopcy stanowili 48,3% respondentów, dziewczęta 51,7%.

Część ankiety stanowiła oryginalna skala Negatywnych Zdarzeń Życiowych. Uwzględniono następujące grupy zdarzeń: 1) zmiany dotyczące życia i zdrowia osób najbliższych, 2) zetknięcie się zarówno w roli ofiary, jak i sprawcy z czynami o charakterze przestępstwa lub powszechnie uznawanymi za naganne, 3) zmiany biologiczne zachodzące w okresie dorastania i dojrzewania, szczególnie zmiany dotyczące dojrzewania do życia seksualnego, 4) relacje interpersonalne w najbliższym otoczeniu społecznym, 5) warunki ekonomiczne i bytowe, 6) problemy dotyczące nauki. Uczniowie zostali poproszeni o ocenę, w jakim stopniu zdarzenia te postrzegają jako poważne problemy życiowe (od zera do 100 punktów). Przyjęto, iż wartość 0 będzie wskazywała, że młodzież nie postrzega danego zdarzenia jako negatywnego, wartości od 1 do 20 oznaczać będą, że dane zdarzenie postrzegane jest jako negatywne, ale jego ciężkość oceniana jest jako bardzo niska, od 21 do 40 – jako dość niska, od 41 do 60 – jako średnia, od 61 do 80 – jako wysoka, powyżej 80 punktów – jako bardzo wysoka. Uznano, iż te pozycje, których średnia ocena będzie wyższa niż 40 punktów, zostaną włączone do skali. Jednocześnie respondenci mogli dopisywać inne zdarzenia życiowe, które ich zdaniem stwarzają

młodzieży w tym wieku istotne problemy i również ocenić stopień ciężkości tych zdarzeń. W tym przypadku przyjęto założenie, że do skali włączone zostaną te zdarzenia, które będą wymienione przez co najmniej 10% uczniów i ich średnia ocena będzie wyższa od 40 punktów.

Do założenia bazy danych i analizy statystycznej wykorzystano program Epi Info [Dean]. Test ANOVA zastosowano w celu stwierdzenia różnic między oceną zdarzeń przez dziewczęta i chłopców. Istotność różnicy przyjęto na poziomie $p < 0,05$.

WYNIKI

Badania wykazały, iż młodzież ocenia następujące zdarzenia życiowe jako bardzo ciężkie: śmierć matki, śmierć ojca, ciężką chorobę lub poważny wypadek matki, śmierć innej bliskiej osoby, ciężką chorobę lub poważny wypadek ojca oraz ciężką chorobę lub poważny wypadek innej bliskiej osoby. Następujące zdarzenia życiowe młodzież postrzegała jako ciężkie: rozwód lub separację rodziców, utratę pracy przez matkę, utratę pracy przez ojca, dłuższą rozłąkę z obojgiem rodziców, nagabywanie seksualne nastolatka przez inną osobę, ograniczenie możliwości decydowania o sobie, mieszkanie w złych warunkach, dłuższą rozłąkę z ojcem lub matką, zajście w ciążę przez nastoletnią dziewczynę, częste nieporozumienia między rodzicami, spowodowanie ciąży przez nastoletniego chłopaka i trudności w nauce. Średnią ciężkość młodzież przypisała: zwiększeniu wymagań przez rodziców, konieczności zmiany szkoły, rozstaniu z chłopakiem / dziewczyną, dłuższej rozłące z inną (poza rodzicami) bliską osobą, poróżnieniu się z najlepszą przyjaciółką / najlepszym przyjacielem, napadowi i pobiciu nastolatka przez inną osobę, brakowi własnych pieniędzy, rozpoczęciu życia seksualnego, nadmiarowi obowiązków domowych, brakowi możliwości wyjazdu na wakacje lub w czasie ferii, kłopotom na terenie szkoły, ukaraniu nastolatka za przestępstwa oraz konieczności przeniesienia się do innego mieszkania. Poniżej przyjętego przez nas kryterium ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych oceniono: zmiany biologiczne następujące w okresie dorastania oraz częste kłótnie nastolatków z rodzeństwem (tab. 1).

Dziewczęta generalnie wyżej oceniają ciężkość negatywnych zdarzeń życiowych. Test ANOVA potwierdził istnienie takiej różnicy w przypadku: śmierci innej (poza rodzicami) bliskiej osoby, ciężkiej choroby lub poważnego wypadku matki i innej (poza rodzicami) bliskiej osoby, napadu i pobicia nastolatka przez inną osobę, ukarania nastolatka za przestępstwa, nagabywania seksualnego nastolatka przez inną osobę, zajścia w ciążę przez nastoletnią dziewczynę, spowodowanie ciąży przez nastoletniego chłopaka, rozpoczęcia współżycia seksualnego, dłuższej rozłąki z matką, poróżnienia się z najlepszą przyjaciółką / najlepszym przyjacielem, zbyt wysokimi wymaganiami rodziców, nadmiaru obowiązków domowych, ograniczenia możliwości decydowania o sobie, mieszkania w złych warunkach oraz konieczności zmiany szkoły. Jedynie w przypadku kłopotów na terenie szkoły chłopcy w porównaniu z dziewczętami postrzegali te problemy jako cięższe.

OMÓWIENIE

Porównując wyniki naszych badań z podobnymi badaniami przeprowadzonymi wśród młodzieży, można stwierdzić, iż ujawniły one zarówno podobieństwa, jak i różnice w ocenie ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych. Badania prowadzone przez Rende i Plomina wykazały, iż młodzież amerykańska podobnie oceniała ciężkość takich zdarzeń życiowych takich, jak śmierć bliskiej osoby, rozwód rodziców, częste sprzeczki między rodzicami i trudności związane z nauką, natomiast niżej ocenia wystąpienie choroby lub wypadku rodziców i innych osób bliskich, utratę pracy przez ojca, zmianę szkoły i brak własnych pieniędzy [8]. Różnice te mogą być spowodowane lepszą opieką zdrowotną i socjalną.

Ci sami autorzy wykazali, że młodzież jest skłonna niżej oceniać ciężkość negatywnych zdarzeń życiowych niż ich rodzice, z wyjątkiem śmierci i pogorszenia się zdrowia osób bliskich [8]. Wyniki naszych badań porównaliśmy z badaniami Millera i Rehe'a prowadzonymi wśród dorosłych z zastosowaniem skali Social Readjustment Rating Scale [7]. W przypadku śmierci matki i ojca (małżonka w skali Holmesa i Rahe'a), zajścia w ciążę oraz zmiany mieszkania ocena nie różniła się. Dorosli wyżej ocenili ciężkość rozwodu, ukarania za przestępstwa, utraty pracy i braku pieniędzy, niżej natomiast – choroby bliskich osób, sprzeczki ze współmałżonkiem i brak możliwości wyjazdu na wakacje.

Prowadzone dotychczas badania dotyczące oceny ciężkości zdarzeń życiowych potwierdzają stwierdzoną przez nas różnicę zależną od płci. Zarówno dziewczęta, jak i kobiety dorosłe skłonne są

przypisywać im wyższą ocenę. Miller i Rahe stwierdzili, że w przypadku kobiet średnia ocena ciężkości zdarzeń wynosiła 51 punktów, podczas gdy w przypadku mężczyzn – 42 punkty [7].

WNIOSKI

Przedstawione wyniki badań pozwalają na sformułowanie następujących wniosków:

1. Istnieje zróżnicowanie w ocenie ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych. Najwyższe oceny respondenci przypisali wypadkom związanym z życiem i zdrowiem osób najbliższych.
2. Oceny dziewcząt i chłopców wykazują dużą zgodność pod względem kolejności negatywnych zdarzeń życiowych, ale różnią się średnią oceną ciężkości w przypadku znacznej części tych zdarzeń. Dziewczeta są bardziej skłonne wyżej oceniać ich ciężkość.
3. Trafność prognostyczna skali Negatywnych Zdarzeń Życiowych przeznaczonej dla młodzieży poddana zostanie weryfikacji w badaniach prospektywnych, których ostatni etap przewidziany jest na rok 2005.

PIŚMIENNICTWO

1. Cheng C.: Assessment of major life events for Hong Kong adolescents: the Chinese Adolescent Life Event Scale. *American Journal of Community Psychology* 1997 t.25 s.17-33.
2. Coddington R. D.: A significance of life events as etiological factors in the diseases of children. I. A survey of professionals. *Journal of Psychosomatic Research* 1972 t.16 s.7-8.
3. Coddington R. D.: A significance of life events as etiological factors in the diseases of children. II. A study of a normal population. *Journal of Psychosomatic Research* 1972 t.16 s.205-213.
4. Heikkinen i wsp.: Recent life events, social support and suicide. *Acta Psychiatrica Scandinavica* 1994 suppl 377 s.65-72.
5. Hinkle L. E. i wsp.: An investigation of the relation between life experiences, personality characteristics, and general susceptibility to illness. W: Gottschalk L. A. (red.) *Psychosomatic classics*. Basel 1072 S. Karger s.225-242.
6. Holmes T. H., Rahe R. H.: The Social Readjustment Rating Scale. *Journal of Psychosomatic Research* 1967 t.11 s.213-218.
7. Miller M. A., Rahe R. H.: Life changes scaling for the 1990s. *Journal of Psychosomatic Research* 1997 t.43 s.279-292.
8. Rende R. D., Plomin R.: Child and parent perceptions of the upsettingness of major life events. *Journal of Child Psychology, Psychiatry and Allied Disciplines* 1991 t.32 s.677-633.

STRESZCZENIE

Artykuł przedstawia ocenę negatywnych zdarzeń życiowych przez młodzież. Badania przeprowadzono na losowo dobranej próbie 762 uczniów warszawskich gimnazjów w okresie marzec – maj 2003. Młodzież postrzegała śmierć i chorobę lub wypadek rodziców i innych bliskich osób jako bardzo ciężkie zdarzenia życiowe. Następujące zdarzenia postrzegane były jako ciężkie: rozwód rodziców, utrata pracy przez matkę lub ojca, długa rozłąka z rodzicami, molestowanie seksualne, ograniczenie możliwości decydowania o sobie, złe warunki mieszkania, częste kłótnie między rodzicami, trudności w nauce, oraz zajście w ciążę przez nastolatkę lub spowodowanie ciąży nastolatki przez nastolatka. Aczkolwiek w przypadku obu płci ranking negatywnych zdarzeń życiowych był podobny, to jednak dziewczęta były bardziej skłonne wyżej postrzegać ciężkość tych zdarzeń.

SUMMARY

The article presents adolescents' assessment of negative life events. The study was conducted on randomly selected sample of 762 students of Warsaw secondary schools (gymnasiums) in March – May 2003. Adolescents perceived the death and illness or injure of their parents and other close person as very severe life events. The following events were assessed as sever: divorce of parents, loss a job by mother or father, long separation with parents, sexual abuse, limitation of possibilities of self-deciding, bad conditions of housing, frequent quarrels between parents, learning difficulties, becoming pregnant by a teenager girl or causing pregnancy of a teenager girl by teenager boy. Although ranking of negative life events was similar for both gender, but girls were more likely to perceive higher the severity of the events.

Tabela 1. Ocena ciężkości negatywnych zdarzeń życiowych przez młodzież

Negatywne zdarzenia życiowe	Średnia ocena (punkty)		
	Ogółem	Chłopcy	Dziewczęta
1.Zmiany dotyczące życia i zdrowia osób najbliższych:			
• Śmierć matki	97,1	96,2	97,2
• Śmierć ojca	93,7	94,7	92,7
• Śmierć innej bliskiej osoby*	87,4	85,7	89,0
• Ciężka choroba lub poważny wypadek matki*	90,6	88,4	92,6
• Ciężka choroba lub poważny wypadek ojca	87,0	86,9	87,0
• Ciężka choroba lub poważny wypadek innej bliskiej osoby*	80,5	77,6	83,2
2.Zetknięcie się zarówno w charakterze ofiary, jak i sprawcy z czynami o charakterze przestępstwa lub powszechnie uznanymi za naganne:			
• Napad i pobicie nastolatka przez inną osobę*	52,7	47,3	57,5
• Ukazanie nastolatka za przestępstwa*	40,9	37,8	43,7
• Nagabywanie seksualne nastolatka przez inną osobę*	64,3	52,5	74,7
3.Zmiany biologiczne zachodzące w okresie dojrzewania i dorastania:			
• Zajście w ciążę przez nastoletnią dziewczynę*	63,3	51,3	74,0
• Spowodowanie ciąży przez nastoletniego chłopaka*	61,5	49,8	72,0
• Zmiany biologiczne związane z dojrzewaniem	39,5	37,3	41,3
• Rozpoczęcie życia seksualnego*	47,9	42,3	53,1
4.Relacje interpersonalne w najbliższym otoczeniu społecznym:			
• Rozwód lub separacja rodziców			
• Dłuższa rozłąka z obojgiem rodziców	77,0	78,5	75,6
• Dłuższa rozłąka z matką	67,0	68,0	66,0
• Dłuższa rozłąka z ojcem	69,9	69,1	70,6
• Dłuższa rozłąka z inną bliską osobą*	63,3	64,9	61,8
• Zerwanie z chłopakiem / dziewczyną	55,4	51,9	58,6
• Poróżnienie się z najlepszą przyjaciółką / przyjacielem*	55,4	53,1	57,5
• Zbyt wysokie wymagania rodziców*	55,3	48,1	62,0
• Nadmiar obowiązków domowych*	56,0	50,8	60,8
• Częste nieporozumienia między rodzicami*	46,0	42,8	48,9
• Częste kłótnie nastolatków z rodzeństwem	61,8	57,9	65,3
• Ograniczenie możliwości decydowania o sobie*	36,9	34,6	38,9
	64,0	59,8	67,6
5.Warunki ekonomiczne i bytowe:			
• Mieszkanie w złych warunkach*	63,8	59,1	67,8
• Konieczność przeniesienia się do innego mieszkania	40,7	39,7	41,6
• Utrata pracy przez ojca	68,3	70,1	66,8
• Utrata pracy przez matkę	70,3	70,3	70,3
• Brak możliwości wyjazdu na wakacje lub w czasie ferii	44,7	42,9	46,3
• Brak własnych pieniędzy	51,2	51,9	50,7
6.Problemy dotyczące nauki:			
• Problemy związane z pobytem w szkole*	41,5	45,2	38,2
• Konieczność zmiany szkoły*	55,7	51,7	59,3
• Trudności w nauce	60,7	59,2	62,1

* Istotna statystycznie różnica między chłopcami i dziewczętami (test ANOVA)